

Position Paper voor rondetafelgesprek over woonplaatsbeginsel beschermd wonen

Inleiding

Als inwoner met psychische problemen moet je kunnen rekenen op je eigen gemeente. De gemeente moet er voor je zijn. Je wil passende ondersteuning krijgen, zo nodig intensief en langdurig. Je wil gebruik kunnen maken van voorzieningen dichtbij huis waar je aan je herstel kunt werken, en van goede cliëntondersteuning. En je wil dat je gemeente investeert in preventie om te helpen voorkómen dat psychische problemen ontstaan of verergeren. Deze visie is de basis van het advies van de commissie Dannenberg en de beweging van beschermd wonen naar beschermd thuis. MIND en MIND Ypsilon ondersteunen deze visie nog altijd van harte.

Als de situatie ontstaat dat je toch beschermd wonen nodig hebt, wil je zelf kunnen kiezen waar. Je wil geen nodeloos uitstel, doordat gemeenten onderling het oneens zijn over wie verantwoordelijk en wat voor jou de beste plek voor herstel is. En als je ergens beschermd woont, wil je ook voelen dat de gemeente waar je dan woont jÓuw gemeente is. Je wil niet tot twee gemeenten behoren die jou allebei vooral als kostenpost zien.

Met het woonplaatsbeginsel wordt een systeem opgetuigd dat ver afstaat van de leefwereld van cliënten en een risico vormt voor een aantal essentiële behoeften en rechten.

Landelijke toegankelijkheid

Het wetsvoorstel woonplaatsbeginsel bepaalt dat de gemeente onderzoek doet om na te gaan wat voor de cliënt de beste plek voor herstel is 'met inachtneming van de wens van de cliënt'. Dit gaat in tegen het fundamentele recht van mensen om zelf te bepalen waar ze willen wonen. Ook in de Wlz is een cliënt vrij om een passende voorziening te zoeken in een gemeente waar ook in Nederland.

Wij zijn van mening dat het principe omgekeerd moet worden: de cliënt bepaalt wat de beste plek voor herstel is, met inachtneming van het advies van anderen. Wij erkennen dat het belangrijk is om na te gaan of een bepaalde woonplaats wel goed is voor het herstel en of er eventueel risico's aan zijn verbonden. Maar het gesprek daarover kan het beste plaatsvinden in de triade van cliënt, naaste en hulpverlener. Een gemeente kan die afweging minder goed maken en heeft soms ook andere belangen. Nog erger wordt het als dit een gesprek wordt tussen meerdere gemeenten die ieder hun eigen opvattingen en belangen hebben.

Als gemeenten er niet uitkomen is de cliënt de dupe

Wij zien grote risico's van discussies tussen gemeenten bij de bepaling welke gemeente verantwoordelijk is en vervolgens waar (in welke gemeente) de beste plek voor herstel is. Dit zal altijd ten koste gaan van de cliënt, want die krijgt te maken met onzekerheid, uitstel van noodzakelijke zorg en mogelijk een uitkomst die niet past bij de eigen voorkeur. De Raad van State heeft op dit punt ook een keihard oordeel geveld over het woonplaatsbeginsel: het zal afschuifgedrag versterken, gemeenten kunnen zich makkelijker onbevoegd verklaren en zullen meer tijd kwijt zijn aan onderling overleg. De cliënt wordt hiervan de dupe.

Woonplaatsbeginsel zal sociale inclusie niet dichterbij brengen

Wij vinden het belangrijk dat gemeenten krachtig gestimuleerd worden om te investeren in de ontwikkeling naar beschermd thuis. Dit betekent dat gemeenten verantwoordelijkheid nemen voor hun eigen inwoners en investeren in preventie, goede algemene voorzieningen en langdurige flexibele ondersteuning. Financiële prikkels kunnen daarbij helpen, maar zijn op zichzelf niet genoeg. Het paradoxaal is dat dit wetsvoorstel zoveel nadruk legt op de financiële prikkels, dat daardoor het beeld bevestigd wordt van calculerende gemeenten die kwetsbare bewoners vooral als kostenpost zien.

Tegelijk is de bescherming die geboden wordt tegen perverse prikkels volstrekt onvoldoende. De sterkste perverse prikkel gaat momenteel uit van de Wlz. Veel gemeenten zijn na openstelling van de Wlz voor ggz-cliënten actief gaan sturen om cliënten daarnaartoe te loodsen.

Maar ook binnen de Wmo met woonplaatsbeginsel blijven er perverse prikkels. Kosten voor uitkeringen, vervoer en dergelijke gaan wél over naar de ontvangende gemeente, dus die gemeente kan ook reden houden om iemand te weigeren.

Op het moment dat iemand beschermd woont moet volgens het wetsvoorstel de verantwoordelijke gemeente zicht houden op het herstelproces van de cliënt en eventuele veiligheidsrisico's. De gemeente kan dat zelf uitvoeren, maar kan dat ook weer mandateren aan de gemeente waar de BW-instelling staat. Dat is opnieuw een ingewikkelde constructie, waarbij twee gemeenten gemoeid zijn en de cliënt niet weet op wie hij kan rekenen.

Het komt erop neer dat iemand die beschermd woont straks tussen twee gemeenten invalt en zich nergens echt welkom zal voelen. Voor beide gemeenten is hij een halve inwoner en vooral een kostenpost. Dit is een volstrekt tegengesteld effect van wat er met de wet wordt beoogd, namelijk dat gemeenten zich verantwoordelijk gaan voelen voor hun eigen inwoners.

Het gat tussen Wmo en Wlz

Zoals gezegd zien we nu een sterke financiële prikkel om ggz-cliënten bij de Wlz onder te brengen. We zien alweer een reflex om de toegang tot de Wlz weer te bemoeilijken. Intussen bieden gemeenten in de Wmo ook niet de langdurige flexibele ondersteuning die deze cliënten nodig hebben. De kans dat zij dat wel gaan doen is klein, zolang gemeenten kampen met financiële tekorten en bijna optimale beleidsvrijheid hebben. Ggz-cliënten met langdurige ernstige problemen dreigen in een gat tussen Wmo en Wlz te vallen.

Wij pleiten ervoor om de leefwereld van deze cliënten als uitgangspunt te nemen en vandaaruit te zoeken naar constructieve en flexibele oplossingen in het systeem. Bij ernstige psychische problematiek is moeilijk te voorspellen wanneer en in welke mate herstel optreedt. Doorgaans gaat herstel sneller en beter, als mensen ruimte ervaren om in het herstelproces hun eigen richting en tempo te volgen. De cliënt heeft dus behoefte aan ondersteuning voor onbepaalde tijd die per periode in intensiteit kan verschillen. Wie dat probeert te vangen in twee verschillende wetten leeft met de zwart/wit illusie van een maakbare mens die ten dienste staat van het systeem in plaats van andersom.

Doordecentralisatie, regionale samenwerking en kwaliteit

We hebben twijfels of met name kleine gemeenten voldoende kennis en expertise hebben om beschermd wonen goed uit te kunnen voeren. De ervaringen met de Wmo tot nu toe (gemeenten zijn al acht jaar verantwoordelijk voor goede – en zo nodig langdurige – ondersteuning van ggz-cliënten!) en andere decentralisaties stemmen niet optimistisch. Daar komt bij dat er een bepaalde schaalgrootte nodig is om beschermd wonen en andere essentiële voorzieningen zoals respijthuizen en zelfregie- of herstelcentra goed te organiseren. Een gemeente die zich alleen op de eigen inwoners richt, heeft geen zicht op wat er in totaal aan voorzieningen in de regio nodig is. Een breder perspectief is nodig. Met de doordecentralisatie komt er wel een verplichting voor gemeenten om regionaal samen te werken, maar wij vinden dat die verplichting te vrijblijvend is ingevuld. Als het aankomt op de inkoop van essentiële voorzieningen kunnen gemeenten nog altijd ieder hun eigen weg gaan. De bewindspersoon van VWS kan gemeenten een aanwijzing geven als het echt misgaat, maar die zal dat in de praktijk pas doen als de schade al geleden is.

Een alternatief perspectief

MIND vindt dat een sterke impuls nodig is om de beweging naar beschermd thuis en sociale inclusie te versterken. Die impuls zal vooral waardengedreven moeten zijn. Financiële prikkels kunnen helpen, maar moeten niet op de voorgrond staan. Een alternatief voor het woonplaatsbeginsel en de wijze waarop de doordecentralisatie van beschermd wonen nu wordt vormgegeven, bevat in ieder geval de volgende onderdelen:

- Een onbetwist recht voor de cliënt op landelijke toegang
- Versterking van de positie van cliënten en naasten. Enerzijds op collectief niveau in gemeenten en regio's, zodat zij invloed krijgen op beleid; anderzijds op individueel niveau met onafhankelijke cliëntondersteuning om te voorkómen dat je vermalen wordt door het systeem of erin verdwaalt.
- Een verplichting voor gemeenten om essentiële voorzieningen in de regio gezamenlijk in te kopen
- Een langdurig bondgenootschap van alle belangrijke partijen om de beweging naar sociale inclusie te ondersteunen en aan te jagen. Kenmerken hiervan kunnen zijn: inzet op cultuurverandering op basis van gedeelde waarden; sterke inbreng vanuit de leefwereld; ontwikkelen en ondersteunen van lerende praktijken; actieve betrokkenheid van landelijke, regionale en lokale bestuurders.

Een goed voorbeeld waarop kan worden aangesloten is het leernetwerk [Zo doen we dat! Samenwerken aan leefbare en vitale wijken](#).